Prof. Dr.
Önder GÖÇGÜN'E ARMAĞAN

Editör

Doç. Dr. Mithat AYDIN

Yayına Hazırlayanlar

Doç. Dr. Mithat AYDIN
Doç. Dr. Süleyman İNAN
Öğr. Gör. Dr. Metin TÜRKTAŞ
Öğr. Gör. Şerif KUTLUDAĞ

Bu kitapta yayınlanan makalelerin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir. Kitabı yayına hazırlayan Editör ve Yayın Kurulu, makalelerde ileri sürülen görüşlerden hiç bir şekilde sorumlu değillerdir. Kitaptaki yazılar için telif ücreti ödenmez.

Denizli 2013

Ankara Radyosu spikerliğinden, kuruluşunda görev aldığım ve Bölge Müdürlükleri ile Yayın Planlama Daire Başkanlığı'na kadar 50 yılı aşkın hizmet verdiğim TRT'de; kendisiyle spikerlik jürilerinde bulunduğum, daha sonra da birlikte diksiyon kurslarını gerçekleştirdiğim; 60 yıldan beridir gönül ve hizmet verdiğim Türk Dil Kurumu çatısı altında da sabırlı, titiz dikkati çerçevesinde zevkli çalışmalar yaptığım; bunların yanı sıra, yıllarca TRT Radyo ve Televizyonlarında dil, edebiyat, kültür, sanat ve moral eğitimi konularındaki konuşmaları ve sohbet programlarıyla çok değerli katkılar sağladığını gördüğüm; merhum dostlarım Prof. Dr. Mehmet Kaplan ile Yahya Kemal'in yanı başındaki Nihad Sami Banarlı hocaların da gözde talebesi olduğunu yakından bildiğim değerli bilim adamı, güzel insan, aziz kardeşim Prof. Dr. Önder GÖÇGÜN'e sağlık, mutluluk dileklerim ve gönül dolusu sevgilerimle..

YAHYA KEMAL BEYATLI, ÜSKÜP ve EV

H. Rıdvan ÇONGUR*

Giriş

Bir bilim adamı için hazırlanan kitapta yer almak üzere sizden de bir yazı yazmanız istenmişse, yazının konusunu seçerken o insanın nelerle ilgilendiğine, uğraş edindiği bilim dalında daha çok hangi konulara ağırlık verdiğine ve eserlerini hazırlar ve yazarken nelerden tat aldığına bakmak, daha doğru olur diye düşündüm, yazımı öyle hazırlamak istedim. Ne dersiniz, böyle düşünmekte haksız mıyım?

Yıllar nasıl gelip geçti, anlamış değilim. Profesör Önder Göçgün ile Diyarbakır'da başlayan dostluğumuz geçmiş yıllara dayanıyor. Belki kırk yıldan fazla... Göçgün hoca, tanıdığım günden beri saygı uyandıran şahsiyetli yanıyla hep dikkatimi çekmiştir. Tanışmamıza vesile olan bir spiker sınavıydı. "Seçici Kurul" üyesi olarak bir araya geldiğimiz ve yeni spikerler ile spiker adaylarına diksiyon kursları verdiğimiz o günlerde, Diyarbakır Eğitim Enstitüsü'nde edebiyat öğretmeniydi. Kırk yıl önce onu nasıl tanıdı isem, daha sonra da aynı kaldı. Benimle ve çevresindeki insanlarla ilişkisi hiçbir zaman değişmedi. Üstelik araştırıcı, yaratıcı şahsiyetini daha da geliştirerek dikkatleri üzerine toplamayı bildi. Bilim adamlığı sıfatıyla bağdaşmayacak hareket ve davranışlardan daima uzak kaldı. Çevresindeki herkese, başta öğrencileri, çalışma arkadaşları ve tanış

* TRT E. Bölge Müdürü

biliş olduğu insanlara hep içtenlikle yaklaştı. Dürüst, sözünün eri, doğrunun peşinde koşan bir insan olarak kaldı.

Zamanla sahip oldukları mevki makam, rütbe veya varlık sahibi olmak insanları nasıl değiştirir. Bunun örneklerini pek çok defa görmüşüzdür. Fakat yıllar önce tanıdığım o genç öğretmen, kırk yıl aradan sonra emekli olmaya hazırlanan dil ve edebiyat profesörü olarak, yine bildiğim aynı şahsiyet sahibi insan...

Yazıma başlarken, Prof. Dr. Önder Göçgün hocayı tanıyan biri olarak, -en üstteki başlık notlarımın yanı sıra- böyle bir "Giriş" yapmayı, yerine getirilmesi gereken bir görev bildim. Onu anlatma konusunda belki eksiklerim olabilir. Hakkında fazla bir şey söylemediğimi, bildiklerimi dile getirmekle yetindiğimi belirtir, daha çok tanıma imkânı bulanlardan da bağışlanmamı dilerim. Şimdi, hazırlanan kitapta yer alacak yazıya, "*Yahya Kemal Beyatlı, Üsküp ve Ev*" konusuna geçebiliriz.

Yahya Kemal Beyatlı

Edebiyatımıza gönülden bağlanmış, ömrünü ona adamış hocalarımız gibi, Türk edebiyatının tarihi boyunca her döneminde, çoğunun adı dünyada duyulmamış, pek bilinmeyen, fakat bizim şiir dünyamızda unutulmayacak büyük şairler yaşamıştır. Şiirin, bir milletin hayatında ayrı bir yeri var. Öyle ki, hem edebiyatımızda ve günlük yaşayışımızda başı çeken bir uğraş, hem de sanat türleri arasında başlarda yer alıyor... Türk'üz, asker millet olduğumuz kadar şair milletiz de...

Yıllar geldi geçti, pek çok şair yaşadı, çoğu için anma toplantıları veya başka sebeplerle törenler, günler düzenlendi. Fakat, Cumhuriyet döneminde kendinden söz ettiren, edebiyat tarihimize adını hak ederek yazdıran birkaç şair vardır ki, her fırsatta anıyor, eserleriyle birlikte oluyoruz. İdeolojik saplantılar sonucu yaşatılan, iki de bir adından söz edilen veya edilenler konumuzda dışında... Sözünü ettiğimiz o birkaç şairden biri de Yahya Kemal Beyatlı'dır. Şiirleri, milleti tarafından takdir edilen, çok okunan, bilinen ve sevilen bu şairin, çağdaşlarına göre başlarda yer alması, diğer pek çok şairden farklı olması boşuna değil. O, şiirlerinde Türk'e "tarih" rûhunu

yaşatan, Kaplan hocanın da dediği gibi "*maddî âlemden daha geniş sonsuz bir ufuk açan*" şairdir.[1]

Bu yazının başlığında, adıyla birlikte, onun doğduğu şehir olan *Üsküp* yer almakta. Bu sebepsiz değil elbet. Söylemem gerekirse, hazırlayacağım bu yazının konusunu seçmeme, şairin doğduğu şehir Üsküp'ü ziyaret edişimle ilgili hatıralar vesile oldu. Yıllar içinde şairi, hayatı ve sanatı yönünden ele alıp değerlendiren pek çok yayın yapıldığı için, bunların tekrarında yarar yok. Onunla ilgili hatıralar, onun düşünce ve duygu dünyasını yansıtacak görüşler daha önemli olabilir diye düşündüm. Prof. Göçgün'ün, Yahya Kemal Beyatlı ile yakından ilgilendiğini bildiğim için, ben de bu yazıyı büyük şairimizin doğup büyüdüğü ev ve şehirle, şahsiyetini oluşturan çevreye ayırmayı uygun gördüm.

Çankaya Köşkü'nde bir gün

Son cümlemde '*Büyük şair*' dedim ya, bununla ilgili bir hatıramı anlatmadan geçmem mümkün değil. Yahya Kemal üstadın hayatının son dönemlerinde yaşanmış, onun şahsiyetini açıklaması bakımından da önemli bir hatıra... Sanırım ünlü kişilerin, edebiyat adamlarının hayat hikâyelerini merak eden, başlarından geçen ve olan bitenleri öğrenmekten zevk alanlar için de gerekli bu...

Bir anma töreni dönüşü, Behçet Kemal Çağlar ile aynı arabada beraberdik. Amasra'dan dönüyorduk, 1960'lı yılların başındaydı her halde... Eskiden, resmî arabalar çok kullanılmaktan yıprandıkları için bizim arabanın da tekeri sık sık patlıyor, yola devam etmek üzere şoför inip tamir etsin diye bekliyorduk. Bir, iki, üç, beş..tam yedi kere böyle bir durumla karşılaşınca, yolda geçen saatler de sıkıntılı geçmeye başladı. Bolu ormanlarını tam geçerken yedinci defa lâstik! Neyse ki yazın sıcak günleri... Yine indik arabadan, çamların altına oturduk. Ben, yüzünü biraz asık gördüğüm üstada hem takılmak, hem de onu güldürmek için, "Size, dedim, *millî şair* diyorlar; bizim arabanın tekeri de yedinci defa patladı, her halde başımıza gelen de bir *millî felâket* olmalı!"

Çağlar bir kahkaha attı, "*sen bir hatırayı dinlemeyi hak ettin*" diyerek, Atatürk'ün Çankaya Köşkü'ne Yahya Kemal Beyatlı'yı davet ettiği bir gece başlarından geçenleri anlattı.

[1] Kaplan, Mehmet : "Şiir Tahlilleri I ", 1959, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları: 597

Bizim büyük şairin hayatında biraz üzgün ve tedirgin olduğu günlerin ertesindeki bir döneme rastlar. Atatürk, aralarındaki soğukluğu gidermek ister, üstadı bir akşam Sofra'ya davet eder. Fakat, Behçet Kemal'e der ki, "salona girdiğim sırada sen bana yakın bir yerde dur ve '*hoş geldin büyük şair*' deyince, hemen elini uzat, ben senin elini sıkayım. Bir yandan da üstadı kolla, bakalım ne yapacak?"

Söylenildiği gibi yaparlar, hitaba muhatap oymuş gibi, Atatürk, Behçet Kemal'in elini sıkar. Görülen manzara, elbette hoş değildir. Atatürk'ün o sözleri söyledikten sonra kendinden başka birinin, hem de Behçet Kemal gibi genç bir şairin elini sıkınca, Yahya Kemal kalkmaya tam davranırken, ağır vücudu oturduğu koltuğa dağ gibi çöker, ter yerine başından sular akmaya başlar...

O gece, durumu görüp bu yaptığına pişman olan Atatürk, soğuk havayı dağıtmak için üstada sorular sorar, çok uğraşır ama, Yahya Kemal Bey kısa kısa cevaplar vererek, yemek boyunca suskunluğunu korur ve konuşmaz. Bu yüzden gece, vaktinden önce son bulur, konuklar dağılırlar. Atatürk, biraz daha kalmasını istediği Behçet Kemal Çağlar'a; "*Bir iş yaptık ama, yanlış oldu çocuk!*" diye üzüldüğünü söyler.

Adile Ayda Hanım, "*Yahya Kemal Beyatlı*" adlı kitabını yayınladığı günlerde düzenlemiş olduğumuz bir toplantıyı açarken, Behçet Kemal beyin bu hatırasını anlatınca, bana uzun yıllar araştırdığı ve çözemediği bir konuya açıklık getirmiş olduğumu söyledi.

Üsküp'te Bir Ev

"Ev" konusuna dönelim yine... Yahya Kemal Beyatlı'nın doğduğu ev, eskiden Türk coğrafyasının bir parçası iken, bugün sınırlarımız dışında kalmış bulunan Makedonya'nın başkenti Üsküp' tedir. Bu arada Beşir Ayvazoğlu'nun yazdığı kitabın adını hatırlayalım: "*Eve Dönen Adam*"... Yazar, şairin eve dönüşü ile *vatan*'a dönmesini kast etmekte. Bildiğiniz gibi, " *Ev*" kelimesini "*vatan, yurt*" karşılığı olarak bizim kullandığımız şekilde değerlendiren milletler de vardır. *Türkeli*'nde olduğu gibi... Bu iki kelime arasındaki yakınlığı Ekrem Hakkı Ayverdi üstâdımız yıllar önce *Vakıflar* dergisinde yayınlanan *"Ev"* adlı yazısında pek güzel açıklamakta. O yazının ışığında Yahya Kemal'in eve dönüşünün, vatana dönüşle nasıl birleştiğini daha iyi anlayabiliriz.

Ayverdi rahmetli, mealen şöyle der: Ev, sevdiğimiz bir mekân olmanın ötesinde, içinde güvenle yaşadığımız bir yerdir. İşte bu sevgi, bizde vatan sevgisini yaratır. Nasıl mı, yaşadığımız o mekândan vatan sevgisi ve düşüncesine nasıl mı ulaşıyoruz?

Çünkü "ev" der, bütün gün didinip uğraştıktan sonra, işten güçten yorgun argın döndüğümüzde, dört duvarı içinde, sıcaklığıyla bizi kucaklayan, bize huzur ve güven veren en *'özel'* ve en *'gözde'* mekândır. Bulunduğu yer ve şekli, şöyle ya da böyle, şurada veya burada, konak veya kulübe oluşu önemli değildir. Nasıl olursa olsun her ev için düşünülecekler hep aynıdır, birbirine benzer. Büyük bir şehirde bir apartman katında daire de olabilir veya Anadolu kasabalarının birinde, kapısı bir bahçeye açılan bir ev, ya da bir köy evi, hatta bir kulübe...

Kim bilir, belki sizi kapıda ev halkından biri, içeri adım attığınızda bir yeşillik cümbüşü ve allı güllü çiçekler, yürürken ayağınızın altında dolaşan kaz ve ördekler, horoz ve tavuklar, geldiğinizi ev halkına duyuran köpeğiniz karşılayabilir.

Kapısını açıp girdiğiniz bu eve gelince, elinizi yüzünüzü yıkayıp, rahat edeceğiniz bir şeyler giyinerek oturma odasında köşenize çekildiğinizi hayal edin. Yorgunluk kahvenizi yudumlarken, hanıma, çocuklara o gün görüp neler yaşadığınızdan söz edebilir, pencerenin kenarına yerleştirdiğiniz fesleğeni şöyle avuçlayıp koklayabilir, çiçek açan sakızı veya sardunyayı hayranlıkla seyredebilirsiniz. Sonra sofranın etrafında bir araya gelmek, bir çorbayı çoluk çocuk birlikte kaşıklamak ne güzel şeydir... Hele, yemeğin üstüne içtiğiniz kahvenin, çayın keyfine diyecek yok! Saatler ilerleyip gözleriniz kapanmaya başladığında, eski usûl bir evde yaşıyorsanız, sokak kapısının arkasındaki sürgüyü şöyle sürüp uykuya varmak, düşünün bundan güvenli başka nerede olabilirsiniz? Ne mümkün. Sizi, kimsenin rahatsız etmeyeceğinden eminsiniz. Sevgi, saygının yaşandığı, huzur ve güven içinde olduğumuz, bazen şekli önemsiz, "yuva" dediğimiz, dört duvarla çevrili "*evimiz*"dir burası...

Ah o ev ne kadar da sevilir!

Evini sevmeyen insan olur mu, olmaz. Neden olmaz, çünkü en çok güven içinde olunur; her tür saldırı korkusundan uzak, orada huzur buluruz. "*İşte bu ev sevgisinden, vatan sevgisine ulaşılır.*" diyor Ekrem Hakkı Ayverdi üstadımız..

O taştan, topraktan, ağaçtan oluşan bir mekân olsa da sığınağımız olduğu için seviliyor ve üzerinde doğduğumuz,

büyüdüğümüz, ömür boyu yaşadığımız bu topraklar "ev" sevgisinin artarak yoğunlaşması sonunda vatan sevgisi haline dönüşüyor. Vatan sevgisini bu kadar anlamlı ifade eden, böylesine değişik ve özlü bir tanıtımı, Ekrem Hakkı Ayverdi üstâdımızdan başka kim yapabilirdi ki? İçinde doğup büyüdüğümüz o küçücük "ev" ile "vatan" denilen o koskoca coğrafya arasında nasıl ilişki kuruluyor, nasıl böyle bir sonuca varılabiliyor, hayret etmemek mümkün değil.

Daracık bir mekânla kilometrelerce karelik çok geniş bir alan arasında ve aklın almayacağı tarzda bir karşılaştırmanın nasıl mümkün olduğunu düşünebilmek, bunu kâğıda dökerek anlatmak herkesin harcı değildir. Düşünmenin sınırı yok elbet. Ama, Ekrem Hakkı Ayverdi üstâdımız kendine göre düşünmüş, ama öyle güzel düşünmüş ki o yazıyı kaleme almış...

Üsküp gezisi

Yıllar önce *Yahya Kemal Beyatlı* kitabını hazırlamaya başlamadan önce, Üsküp'e giderek Yahya Kemal Beyatlı'nın doğduğu evin bulunduğu Üsküp'te büyüdüğü mahalleyi, çocukluğunu ve gençliğinin ilk yıllarını geçirdiği yerleri, geriye ne kalmışsa bir bir görmek istememde, belki bu yazının da rolü oldu.

Beşir Ayvazoğlu kardeşimin son yazdığı kitapta da ev'in söz konusu olduğunu daha önce belirtmiştim. Ayvazoğlu gençlik yıllarında "*Divan*" adlı aylık bir edebiyat dergisi çıkarmanın hazırlıkları içindeydi, hatırlarım.

Ankara'daki bir basımevinde ilk sayısının sayfa düzenlemelerini yaparken, uğraşı hoşuma gitti, yanında oldum. Üniversitede okurken, aynı uğraş arzusunu duyarak birkaç arkadaşımla benim de yaptığım işlerden biri olduğu için, ona yardımcı olmak istedim, çalışmasına katıldım.

Onun Divan dergisinin o ilk sayısında yayınlanan yazım, rastlantıya bakın, Yahya Kemal Beyatlı üzerineydi: "*Şu Kopan Fırtına*" başlıklı bir yazı...[2] Hatırlarım bu başlığı ve yazının girişinde verdiğim Yahya Kemal'in şu güzel cümlesini de:

"İspat etti ki bir zaman bir aşiretten cihangirâne bir devlet çıkaran bu millet, o cihangirâne devletten bugün bir Türk vatanı çıkaracak kudrettedir." Şairin o yazısında işlediği konu ve *Millî Mücadele* başlarken onun kaleme aldığı bu ateşli satırlar bu

[2] Çongur, H. Rıdvan: "Şu Kopan Fırtına", Divan dergisi 1. S, Kasım 1978.

mücadeleye destek oluşuyla ilgilidir. Bu milletin zor günlerde dahi vatan kurtaracak, yaratacak güçte olduğuna işaret ediyordu.

Çok değil, bir asır önce, Yahya Kemal'in dünyaya gözlerini açtığı, çocukluk ve gençlik döneminin bir bölümünü yaşadığı şehir, Üsküp o zamanlar vatan sınırlarımız içindeydi... Doğduğu büyüdüğü ev Üsküp'te olduğu, ilk ev sevgisini orada yaşadığı için vatan sevgisinin içine bütün o topraklar da giriyordu.

Yahya Kemal ve Üsküp

Doğduğu, çocukluğunu, gençliğinin ilk yıllarını yaşadığı şehre daha sonra dönmek üzere Yahya Kemal Beyatlı üstadın aramızdan ayrılışını hatırlayalım: *"Ölüm, asûde bahar ülkesidir bir rinde"* diyor şair. Ölüm'ü bile bir bahar ülkesi şeklinde mısralaştıran şair, bir sonbahar günü ölümü tattı. 2 Kasım 1958' de bir süreden beri beklenen ölüm haberini, önce Radyolar'dan öğrendik:

"Yahya Kemal Beyatlı, büyük bir hayranlık duyduğu, hayatının uzun yıllarını geçirdiği İstanbul'da tedavi gördüğü Cerrahpaşa Hastahanesi'nde gözlerini yumdu." Sonra gazetelerden...

O gün, o sabah 09.50' de çok sevdiği ve ömrünün son demini sürdüğü şehre ve hayata veda ederken, arkasında sevenlerine nesir yazıları ve unutulmaz hatıralarıyla şiirlerini bırakarak aramızdan ayrıldı. Biz de konumuza, yine bir şiirinden hareket ederek girelim ve doğduğu şehre uzanarak sözümüzü sürdürelim:

Üsküp ki Yıldırım Beyazıd Hân diyârıdır,
Evlâd-ı Fâtihan'a onun yâdigârıdır.
Firûze kubbelerle bizim şehrimizdi o;
Yalnız bizimdi, çevre ve rûhiyle biz'di o.

Kaybolan Şehir şiiri, bu dört mısra ile başlıyor ve bugün artık vatan topraklarımızın dışında kaldığını bilsek de, yine "bizimmiş hissini duyuran" bir şehirdir Üsküp, öyle olma özelliğini hâlâ sürdürmekte. Yahya Kemal Beyatlı üstada bu mısra örgüsünü ilham eden duyguların nereden, nasıl geldiğini çok iyi anlayabiliyoruz.

2012 yılındayız. Onun ölümünün üzerinden yarım asırdan fazla bir zaman geçti. Bir şairi, anmak için bir takım yıldönümlerini, doğum, ölüm günlerini beklemek gereksiz. Hele Yahya Kemal Beyatlı gibi 20. Yüzyıl Türk şiirinin doruğu olmuş bir şairi üzerine her zaman

yazmak, onu her vesileyle anmak da gerekir, bunu da hiçbir zaman aklımızdan çıkarmamalıyız.

TRT'de Yahya Kemal Toplantısı

Şimdi, 1998 Yılına dönelim. O dönemin Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Genel Müdürü, Yahya Kemal Beyatlı ile ilgili bir toplantıya, görüş ve düşüncelerimizi anlatmamız, önerilerde bulunmamız için bizi de dâvet etmişti. Ölümünün 40. yıldönümü dolayısıyla yapılan bu toplantıda, yapılabilecekleri, bunun için neler düşündüğümüzü anlattık ve bu etkinlikleri gerçekleştirmemiz için gereken malî desteği de "Tanıtma Fonu" verdi, yeterli olabilecek miktarda bir parayı Kurum'a tahsis etti. Tekliflerimiz arasında yer alan şairle ilgili bir kitabın hazırlanması önerisi kabul gördü ve hazırlama görevi de bize verildi. Bu kitapla ilgili çalışmalara başlamadan önce, şairin yaşadığı yılları, hayatı hakkında yazılan ve söylenenleri, şiirlerini dinleyerek ve okuyarak geçirdiğimiz gençlik günlerimizi hatırladık. Yazımıza başlarken ilk mısralarını sunduğumuz **Kaybolan Şehir** şiiriyle hâfızamızı tazeledik. Bu unutulamayan şehir Üsküp'tür. Üsküp, unutabileceği bir şehir değil elbette şair için. Nasıl unutsun ki ?

"*Üsküp ki Şar Dağı'nda devâmıydı Bursa'nın*" diyen şairimiz, artık kaybettiğimiz ve şimdi Makodonya'nın başkenti olan bu şehri, daha sonra bir " *lâle bahçesi* " ne benzetiyor, şiire şöyle devam ediyordu:

Ben girmeden hayâtı şafaklandıran çağa,
Bir sonbaharda annemi gömdük o toprağa.
İsa Bey'in fetihte açılmış mezarlığı
Hulyâma âhiret gibi nakşetti varlığı.

Vaktiyle öz vatanda bizimken, bugün niçin
Üsküp bizim değil ? Bunu duydum için için...
Kalbimde bir hayâli kalıp kaybolan şehir!
Ayrılmanın bıraktığı hicran derindedir!

Çok sürse ayrılık, aradan geçse çok sene,
Biz sende olmasak bile, sen bizdesin gene.

Yaşlılar hatırlarlar. Yahya Kemal'in ölümü üzerinden çok geçmeden, hemen birkaç yıl sonra, Üsküp'te doğmuş olduğu dedesine ait konakla birlikte pek çok ev, bina, cami, eski ve tarihî eser büyük bir depremde yerle bir oldular. Bütün dünyayı ve biz Türkleri yasa boğan günlerin acısı, haberi duyduğumuz o günlerde bizim de içimizde düğümlenip kaldı. İnanır mısınız, bu depremin acısı hâlâ taptâze... Üsküp'ü unutmamıştık ki, o depremi unutalım!...

Yazmayı üstlendiğimiz kitabın hazırlıklarına geçmeden önce, nedendir bilinmez, şairin doğduğu ve Bursa'nın uzantısı gibi gördüğü bu şehri; çocukluğunu yaşadığı, gençliğe adım attığı sokaklarında gezdiği, oynadığı Üsküp'ü, onun büyüdüğü çevre ve ortamı görmeyi, gezmeyi, tanımayı neden isteğimi anlatmam zor. Bir şairi daha iyi tanımak, şiirlerinden ve yazılarından daha çok tat almak için, ben bunlara daima ihtiyaç duymuşumdur. Kim bilir, belki de "**Kaybolan Şehir** " adlı şiiriyle geçmiş yüzyıllara köprü kuran Yahya Kemal'in Üsküp'ü, şairiyle aramda da neden bir köprü olmasın diye geçirmiş olabilirim. Onun doğup büyüdüğü yöreyi, üstünde dolaştığı Vardar Köprüsü'nü görmeli, hayatının bir bölümünü paylaştığı insanların bugün hâlâ Üsküp'te yaşayan çocuklarını tanımalı, onlarla konuşmalıydım. Bu düşünce ve hayallerle, " Makedonya'yı görmenin yolunu araştırmaya başladım. Sonunda buldum da...

Üsküp İçin Havalanıyoruz

TRT Televizyonu'nda yıllardır "Gezelim Görelim" programlarını hazırlayan Televizyon Prodüktörü Nuray kardeşimin danışmanı olarak görevlendirildim, Bir yaz günü çıktık yola... Oldukça güneşli bir gün, akşama doğru İstanbul'dan kalkan Makedonya Hava Yollarına ait uçağımız, sıcağın bizi ter içinde bıraktığı ve havanın iyice karardığı saatlerde Üsküp Havaalanına ulaştırdı. İki ülkenin yayın kuruluşları arasında yapılan anlaşma dolayısıyla, ekibimizi meydanda karşıladılar, kısa bir otobüs yolculuğundan sonra, şehre pek de uzak olmayan Ohri Gölü'nün kıyısındaki bir dinlenme tesisine götürdüler.

O gece, dinlenerek göle bakan büyük ve güzel tesiste geçti. Sabah uyanınca da yine bize tahsis edilen özel bir araçla, uçak akşam saatlerinde indiği için gecenin karanlığında pek iyi seçemediğimiz Üsküp'e geri döndük.

Bir iki gün boyunca Manastır, Resne, Gostivar gibi soydaşlarımızın ağırlıklı olduğu şehirleri gezdik, buralarda yaşayan

insanlarla konuştuk. Bazen Türk asıllı ev sahiplerinin bahçelerinde, bazen evlerinde, konu komşu bir araya geldiler, bizi ağırlayıp ikramda bulundular. Sohbet ettiğimiz bir meyve bahçesinde dalından koparılan meyvelerin, hele ipiri, sarı eriklerin tadını unutamadım, o kadar güzeldi ki...

Vatanlarından kopmayı düşünmemiş Türklerin yaşlılarıyla Türkçe konuşurken, dil bakımından zorluk çektiğimiz söylenemez. Gençler Türkçeyi biliyor, konuşuyorlar ama onların dışında yaşını başını almış yöre insanları da dilimizi daha rahat konuşuyor, bizi anlıyor, bizimle sohbet edebiliyorlardı. Hemen herkesle konuşuyor, anlaşabiliyorduk. Türkçeyi, geçen zamana rağmen unutmamışlar; hem Türkler, hem yaşlı diğer milletlerden insanlar, Makedonlar...

Üsküp, Başkent Olmuştu !

Makedonya Cumhuriyeti' nin başkenti olan ve 600 bin insanın arasında onbinlerce Türk'ün de yaşadığı Üsküp'te geçirdiğimiz günler, Yahya Kemal'in hissettiği kadar olmasa da, bizim gönlümüzde de silinmez izler bıraktı diyebilirim.

Şehrin tam ortasında yükselen tepeden, dinlenme ve oturma bölümleri eklenerek park haline getirilen eski Kale'den seyrettiğimiz Vardar Nehri, uzanıp gidiyordu.. Göz alabildiğine Vardar Ovası; deprem sonrası yapılan yüksek yapılarla yarışan eski minareler, öte yanda Şar Dağı ile Üsküp bizi birden kucaklayıverdi. Tıpkı şiirin kucakladığı gibi...

"Kaybolan Şehir" adlı bu şiiri, hiç olmazsa birkaç mısrai ile bazılarınızın da hatırlamış olacağını düşünüyorum. 20. Yüzyılın başlarında, Balkan Yarımadası'nda kıyamet koptuktan, "Evlâd-ı Fâtihân"a Yıldırım Beyazıd Hân yâdigârı olan bu topraklardan çekildikten yıllar sonra, artık pasaportla giriş yaptığımız Üsküp, gördük ve anladık ki bizim için" *kaybolan*", ama dost bir ülkeye başkent olan ve tam anlamıyla yeni bir kimliğe bürünmüş. Ufkunda dalgalanan al bayrağımız değildi artık; dalgalanan bayrak sarı-kırmızı renkleriyle güneşin ışıklarını sembolize etmekte, dost fakat yabancı bir ülkeye ait... Ancak ne var ki, dört bir yanında eski Türk eserleri, göğe yükselen minareleriyle camiler ve tepelerinde alemleriyle geçmiş yılları hatırlattı bize.

Gezdiğimiz, yüzlerce yıllık çınarların altında, bizim eskiden kalma tabakları içinde ince belli bardaklarıyla ikram edilen çayı yudumlarken bulunduğumuz yerin adının "Türk Çarşısı" olması

şaşırtmadı bizi. Dükkân sahiplerinin çoğu Türk asıllı Mekedonlardı, Şimdi Güney Anadolu yöresinde hâlâ kullanılan, arkalıksız hasır iskemlelerde oturup konuştuk onlarla... Günümüzün adı bizde de duyulan şairleri, son şiirlerini okudular, edebiyat sohbetleri yaptık.

Türkçe neden hâlâ konuşuluyor, anladım. Buna sebep edebiyatın canlılığı, bu şairlerin dile sahip çıkması, insanların ve Osmanlı'dan gelen yazarlarının bilinçli bir şekilde dillerine bağlılıkları, Türkçeye sahip çıkmaları...

Türkler için yine vatan

Bugün, Makedonya Türklerinin sayısı yüz binin üzerinde, birileri bunun yüz elli bin, hatta biraz daha fazla olduğunu söyledi. Yıllar geçti aradan, daha da artmış olabilir... Şimdi biz, yüzyıllar boyu bizim olan bu şehrin misafiriyiz... Ama başta Üsküp olmak üzere Ohri'de, Manastır'da, Resne'de, Göstivar ve Kalkandelen'de doğan, büyüyen, hayatlarını oralarda sürdürenler için yine vatan bu topraklar, yine öz yurtları. Onlar gözlerini bu ülkede açtılar, her hangi bir şehrinin mahalle mektebinde okudular, orada iş güç sahibi oldular ve onlardan doğan çocuklar da elbette vatan bildiler bu toprakları...

Depremde yıkıldığını, bu yüzden göremeyeceğimizi bile bile, Yahya Kemal'in doğduğu konağın bulunduğu mahalleye gittik. Gördük ki, ondan eser kalmamış, yerinde bir büyük bina yükselmiş. Evin eskiden bulunduğu yerin çevresini, sokakları dolaştık; ayakta kalan eski Türk evlerinin önünden geçtik. "Gezelim, Görelim" televizyon programı için çekimler yapıldı, insanlarla konuşuldu...

" Türk Çarşısı"nda gezerken Türklerle, Türkçe bilen esnafla, çay içtiğimizi daha önce anlattım mı, hatırlamıyorum. Gezerken karşılaştığımız Türk, Arnavut, Makedon, Çingenelerle konuşmakta, anlaşmakta zorluk çekmedik. Çocuklar ve gençler dışında herkes dilimizi biliyor, bizimle, Türkçe konuşuyorlardı. Çevremizde her zaman dilimizi bilen insanlara rastladığımız için zorluk çekmedik. Eskiden bir eyaletimiz de olsa, artık yabancımız olan bir ülkede dil sıkıntısı çekmemek gerçekten insanın içini ferahlatıyor, hoşuna gidiyor Osmanlı tarih olsa da, haritadan izlerini silmek mümkün olmamış. Konuşulan dil, bu izlerden biridir.

Şunu söylemeliyim size: Ben bu insanların ve binaların arasında, Türk olmanın gururunu bir kere daha duydum, Yahya Kemal'in şiirlerine soluk veren havayı kokladım ve tekrar tekrar yaşadım.

Doğrudur; Üsküp bizim değildi ama, yabancım da değildi. Bir parçamdı bugün de... Anadolu şehirlerinden birindeymiş gibi hissediyordum kendimi, bu şehrin sokaklarında, caddelerinde dolaşırken; insanlarıyla selâmlaşır, tartışır, konuşurken...

Yüzyıllar içinde yoğrula yoğrula taşa, ağaca, toprağa sinen Türk'ün, Türkçenin, Türklüğün izlerini silmek mümkün mü?

Deprem Olmasa, O Günler Yaşanmasaydı

Bir an pasaportla giriş yaptığımızı unuttum, yaşlı Türkleri, Üsküp Üniversitesi'ne devam eden gençleri dinlerken, göğün mavisini, uzaktan bizi selamlayan Şar Dağı'nın üstündeki bulutları, bahçelerin yemyeşil örtüsünü seyrederken, ne geçti aklımdan bilir misiniz? Yahya Kemal Beyatlı'nın, bir odasında doğduğu o eski konağın sapasağlam bizi karşılaması ve:

" – Bakın işte, ben yıkılmadım. Gelin hadi, kapım size de açık!"

demesini... Kapısından girmeyi hayal ettim, merdivenlerinden tırmanmayı...

Sofalarında koşmayı, duvarlarında kalan izleri seyretmeyi... Bir köşede terkedilmiş rahlenin sedef işlemelerine dokunmayı; tahta kapılarını okşamayı ve duvardaki oymada karpuz camı kırılmadan duran, bizi bekleyen lâmbaya bir kibrit çalmayı...

Mihmandarımız, "*Yahya Kemal, doğduğunda konulan adıyla Ahmed Agâh, işte burada doğdu*" diye bir kapıyı açıp gösterse bize... Evet, eski bir konak, o büyük şairin doğumuna şâhit olan bu bina ayakta kalmalı, odaların veya sofadaki divanların birine ilişip, onun çocukluğunu anlatan bir şiirini okuyabilmeliydim. "Açık Deniz" i meselâ...

Balkan şehirlerinde geçerken çocukluğum ;
Her lâhza bir alev gibi hasretti duyduğum.

diye başlayan şiiri ; hayatında hiç unutamadığı bir devri yaşayan şairi ve şöyle sürdürdüğünü o mısra örgüsünü :

Aldım Rakofça kırlarının hür havâsını,
Duydum akıncı cedlerimin ihtirâsını

Her yaz şimale doğru asırlarca bir koşu,
Bağrımda bir akis gibi kalmış uğultulu...

Mağlupken ordu, yaslı dururken bütün vatan,
Rüyâma girdi her gece bir fâtihâne zan.

Hicretlerin bakıyyesi hicranlı duygular,
Mahzun hudutların ötesinden akan sular,

Gönlümde hep o zanla beraber çağıldadı,
Bildim nedir ufuktaki sonsuzluğun tadı !
.....
Şekvânı dinledim, ezelî muztarip deniz !
Duydum ki rûhumuzla bu gurbette sendeniz.

Dindirmez anladım bunu hiçbir güzel kıyı ;
Bir bitmeyen susuzluğa benzer bu ağrıyı.

Ölüm'ün aldığı sadece biraz kilolu, iştahla şekillenmiş bir bedendi ve bize kalan ise, rûhuyla ölümsüzleşen şiirleri. Aramızdan ayrılalı elli yıl olmuş, doğru. Ama biz onu, Türk edebiyatına, Türk şiirine emanet ettiği şiirleriyle hatırlıyor, yaşıyor ve unutamıyoruz...

Ölümünün 40. yıldönümünde TRT nasıl Yahya Kemal Beyatlı'nın aziz hâtırasına sahip çıktıysa, inanıyorum ki bundan sonra da her zaman, Kültür Bakanlığı ve üniversitelerimiz başta olmak üzere pek çok kurum kuruluşumuz, bütün ölüm ve doğum yıldönümlerinde aynı kadirbilirliği göstereceklerdir, gösterdiler de...

Ben şuna inanıyorum: Tarihî anıtlar gibi, şahsiyetlere de milletleri sahip çıkarlar. Yahya Kemal Beyatlı'nın, sevdiğimiz pek çok şiirleri arasından birinde, sözün gelişi **Süleymaniye'de Bayram Sabahı** şiirinde bir mısra örgüsüyle anıtlaşmış bir şahsiyet kucaklaşmaktadır. Edebiyat tarihçisi İsmail Habib Sevük, bir yazısında Süleymaniye Camii için: "O, Selçuklu Türklerinden beri beş altı asrın içinden süzülüp geldi." diyor ve sözlerine şöyle devam ediyordu: "O âbide gibi, hakikî ve büyük şairler de yalnız kendinin değildir. Yunus Emre'den Yahya Kemal'e kadar yedi asrın hakikî şairleri, birbirinden dalga alıp birbirine dalga veren heybetli bir silsilenin zirveleri oldular."

Süleymaniye'de Bayram Sabahı şiiri, Yahya Kemal Beyatlı'nın şiirleri arasında nasıl ayrı bir yere sahipse, bu satırların yazarı için de aynı şekilde ayrı bir yeri bulunan, yıllar önce Diyanet Vakfı tarafından hazırlanan bir film için görüntülerin eşliğinde söylediğim şiirlerden biridir. İlk Gösterimi sırasında, binlerce insanın haz duyarak seyrettiğini ve dinlediğini gördüğüm, şâhidi olduğum bu güzel şiirle

son vermek isterim yazıma. Onu kaleme alan, edebiyatımıza armağan eden şairi için de Allah'ın rahmetini niyaz ederim.

Süleymaniye'de Bayram Sabahı

Artarak gönlümün aydınlığı her saniyede,
Bir mehabetli sabah oldu Süleymaniye'de.
Kendi gök kubbemiz altında bu bayram saati,
Dokuz asrında bütün halkı, bütün memleketi
Yer yer aksettiriyor mavileşen manzaradan,
Kalkıyor tozlu zaman perdesi her an aradan.
Gecenin bitmeğe yüz tuttuğu andan beridir;
Duyulan gökte kanad, yerde ayak sesleridir.

Bir geliş var!.. Ne mübarek, ne garib âlem bu!..
Hava boydan boya binlerce hayâletle dolu...
Her ufuktan bu geliş eski seferlerdendir;
O seferlerle açılmış nice yerlerdendir.
Bu sükûnette karıştıkça karanlıkla ışık,
Yürüyor, durmadan, insan ve hayalet karışık;
Kimi gökten, kimi yerden üşüşüp her kapıya,
Giriyor, birbiri ardınca, İlâhî yapıya.
Tanrı'nın mâbedi her bir tarafından doluyor;
Bu saatlerde Süleymaniye tarih oluyor.

Ordu milletlerin en çok döğüşen, en sarpı
Adamış sevdiği Allah'ına bir böyle yapı.
En güzel mâbedi olsun diye en son dinin
Budur öz şekli hayâl ettiği mimarinin.
Görebilsin diye sonsuzluğu her yerden iyi,
Seçmiş İstanbul'un ufkunda bu kudsî tepeyi;
Taşımış harcını gâzileri, serdâriyle,
Taşı yenmiş nice bin işçisi, mimârıyle.
Hür ve engin vatanın hem gece, hem gündüzüne,
Uhrevî bir kapı açmış buradan gökyüzüne,
Tâ ki geçsin ezelî rahmete rûh orduları...
Bir neferdir bu zafer mâbedinin mimârı.

Ulu mâbed! Seni ancak bu sabah anlıyorum;
Ben de bir vârisin olmakla bugün mağrûrum;
Bir zaman hendeseden âbide zannettimdi;
Kubben altında bu cumhûra bakarken şimdi,

Senelerden beri rü'yâda görüp özlediğim
Cedlerin mağfiret iklîmine girmiş gibiyim.
Dili bir, gönlü bir, imânı bir insan yığını
Görüyor varlığının bir yere toplandığını;
Büyük Allah'ı anarken bir ağızdan herkes
Nice bin dalgalı Tekbîr oluyor tek bir ses;

Yükselen bir nakarâtın büyüyen velvelesi,
Nice tuğlarla karışmış nice bin at yelesi!..
Gördüm ön safta oturmuş nefer esvâblı biri
Dinliyor vecd ile tekrar alınan Tekbîr'i;
Ne kadar sâf idi simâsı bu mü'min neferin!
Kimdi? Bânisi mi, mimârı mı ulvî eserin?
Ta Malazgird ovasından yürüyen Türkoğlu
Bu nefer miydi? Derin gözleri yaşlarla dolu,
Yüzü dünyada yiğit yüzlerinin en güzeli,
Çok büyük bir işi görmekle yorulmuş belli;
Hem büyük yurdu kuran, hem koruyan kudretimiz
Her zaman varlığımız, hem kanımız hem etimiz;

Vatanın hem yaşayan vâris,i hem sahibi o,
Görünür halka bu günlerde tesellî gibi o,
Hem bu toprakta bugün, bizde kalan her yerde,
Hem de çoktan beri kaybettiğimiz yerlerde.
Karşı dağlarda tutuşmuş gibi gül bahçeleri,
Koyu bir kırmızılık gökten ayırmakta yeri.
Gökte top sesleri var, belli, derinden derine;
Belki yüzlerce şehir sesleniyor birbirine.
Çok yakından mı bu sesler, çok uzaklardan mı?

Üsküdar'dan mı? Hisar'dan mı? Kavaklar'dan mı?
Bursa'dan, Konya'dan, İzmir'den, uzaktan uzağa,
Çarpıyor birbiri ardınca o dağdan bu dağa;
Şimdi her merhaleden, ta Beyazıd'dan, Van'dan,
Aynı top sesleri bir bir geliyor, her yandan.
Ne kadar duygulu, engin ve mübârek bu seher!
Kadın erkek ve çocuk, gönlü dolanlar, yer yer,
Dinliyor hepsi büyük hâtıralar rüzgârını,
Çaldıran topları ardınca Mohaç toplarını.

Gökte top sesleri, bir bir, nerelerden geliyor?
Mutlaka her biri bir başka zaferden geliyor:

Kosova'dan, Niğbolu'dan, Varna'dan, İstanbul'dan...
Anıyor her biri bir vak'a yı heybetle bu an;
Belgrad'dan mı? Budin, Eğri ve Uyvar'dan mı?
Son hudutlarda yücelmiş sıra-dağlardan mı?

Deniz ufkunda bu top sesleri nereden geliyor?
Barbaros, belki, donanmayla seferden geliyor!..
Adalardan mı? Tunus'dan mı, Cezayir'den mi?
Hür ufuklarda donanmış, iki yüz pâre gemi
Yeni doğmuş aya baktıkları yerden geliyor;
O mübârek gemiler hangi seherlerden geliyor?

Ulu mâbedde karıştım vatanın birliğine,
Çok şükür Tanrı'ya, gördüm, bu saatlerde yine
Yaşayanlarla beraber bulunan ervâhı.
Doludur gönlüm ışıklarla bu bayram sabahı